

III. MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
O INDUSTRIJSKOJ BAŠTINI

POD MOTOM: *RIJEKA, POVIJESNO PROMETNO RASKRŠĆE MEDITERANA I EUROPE*

3rd International Conference on Industrial Heritage

Motto: *Rijeka, the Historical Traffic Crossroad between Mediteranean and Europe*

Nakladnik/Publisher

PRO TORPEDO Rijeka

Udruga za promicanje i očuvanje riječke industrijske baštine
Society for Promotion and Protection of Rijeka's Industrial heritage
Rijeka, Dolac 1/II.

Urednik/Editor

Miljenko Smokvina

Recenzenti

akademik Boris Magaš
prof. dr. sc. Zdravko Lenac

Lektorica i korektorica za hrvatski jezik

Gordana Ožbolt

Grafička i tehnička urednica

Jasminka Maržić-Kazazi

Oblikovanje naslovnice

Ivica Oreb, Studio Oblik Rijeka

Prijevod na engleski i hrvatski

Andrea-Eva Magaš Pavušek

Tisak

Grafički zavod Hrvatske, Zagreb

Naklada/Edition

300 primjeraka/pcs

Tiskano 2010.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA RIJEKA

UDK 725.4(497.5 Rijeka)(063)

MEDUNARODNA konferencija o industrijskoj baštini (3 ; 2007 ; Rijeka) III. međunarodna konferencija o industrijskoj baštini pod motom: "Rijeka, povijesno prometno raskršće Mediterana i Europe, Rijeka, 12.-13.X.2007. = 3rd International Conference on Industrial Heritage, motto: "Rijeka, the historical traffic crossroad between Mediteranean and Europe" : zbornik radova, conference proceedings / urednik, editor Miljenko Smokvina ; <prijevod na engleski i hrvatski Andrea-Eva Magaš Pavušek>. - Rijeka : Pro torpedo, 2010.

Bibliografija uz svaki rad. - Summaries.

ISBN 978-953-56132-2-0

120519054

ISBN 978-953-56132-2-0

III. MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
O INDUSTRIJSKOJ BAŠTINI
pod motom:
*RIJEKA, POVIJESNO PROMETNO RASKRŠĆE
MEDITERANA I EUROPE*

3rd International Conference on Industrial Heritage

Motto:

*Rijeka, the Historical Traffic Crossroad between
Mediterranean and Europe*

Rijeka, 12. – 13. listopada 2007.

ZBORNIK RADOVA
Conference Proceedings

Urednik – editor:
Miljenko Smokvina

Organizatori konferencije – Conference Organizers

PRO TORPEDO Rijeka

Udruga za promidžbu i očuvanje riječke industrijske baštine

Society for Promotion and Protection of Rijeka's Industrial Heritage

i /and

Grad Rijeka – City of Rijeka

U suradnji – in Cooperation

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – *Ministry of Culture of Republic of Croatia*

Primorsko-goranska županija – *Primorsko Goranska County*

Sveučilište u Rijeci – *University of Rijeka*

Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Rijeka – *Croatian Chamber of Economy County Chamber Rijeka*

Turistička zajednica grada Rijeke – *Tourist Board Rijeka*

Austrijski kulturni forum Zagreb – *Österreichisches Kulturforum Zagreb*

Organizacijski odbor – Organizing Committee

predsjednik – *President*

Miljenko Smokvina, Pro torpedo Rijeka

Članovi – Members

doc. dr. sc. Julija Lozzi Barković, Pro torpedo Rijeka

mr. sc. Velid Đekić, Pro torpedo Rijeka

Krešimir Galović, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

mr. sc. Daina Glavočić, Pro torpedo Rijeka

Vana Gović, Pro torpedo Rijeka, tajnica – Secretary, Organizacijskog odbor

mr. sc. Nana Palinić, Pro torpedo Rijeka

Ines Boban Štiglić, Turistička zajednica grada Rijeke

prof. dr. sc. Dinko Zorović, Pro torpedo Rijeka

Znanstveni odbor – Scientific committee

predsjednik – *President*

prof. dr. sc. Zdravko Lenac, Sveučilište u Rijeci

Članovi – Members

Milivoj Benigar, Građevinski fakultet u Rijeci

Goran Crnković, Državni arhiv u Rijeci

prof. dr. sc. Mladen Črnjar, Primorsko-goranska županija

Miljenko Domijan, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

prof. dr. sc. Vanja Frančišković, Croatia osiguranje, Rijeka

prof. dr. sc. Božidar Križan, Tehnički fakultet u Rijeci

akademik Boris Magaš, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

mr. sc. Gordana Medved, Turistička zajednica Primorsko-goranske županije

mr. sc. Jasen Mesić, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

mr. sc. Vinko Mičetić, Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Rijeka

doc. dr. sc. Robert Mohović, Pomorski fakultet u Rijeci

mr. sc. Nina Obuljen, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Miljenko Smokvina, Pro torpedo Rijeka

Petar Škarpa, Turistička zajednica grada Rijeke

doc. dr. sc. Aleksandra Deluka-Tibljaš, Građevinski fakultet u Rijeci

Izdavanje zbornika pripomogli:

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Primorsko-goranska županija

Grad Rijeka

Zaklada Sveučilišta u Rijeci

Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Rijeka

Austrijski kulturni forum Zagreb

KAZALO

Predgovor	11
-----------------	----

OPĆE TEME

Damir Dijaković	15
UNESCO World Heritage Convention and Industrial Heritage / <i>UNESCO-va Konvencija o svjetskoj baštini i industrijska baština</i>	
Tomislav Šola	31
Industrial Heritage for Social Development / <i>Industrijska baština za društveni razvoj</i>	
Steven A. Walton, Patrick E. Martin, Scott F. See	55
Industrial Archaeology in North America: Current Activities and Future Prospects / <i>Industrijska arheologija u Sjevernoj Americi: trenutne aktivnosti i buduće mogućnosti</i>	
György Ákos, József Horvath	77
History of the “Adria” Steamship Company 1880–1936 / <i>Povijest parobrodskog poduzeća “Adria” od 1880. do 1936.</i>	
Velid Đekić	89
Etelka, iz Petrolejske luke Rijeka u svjetsku pomorsku povijest / <i>Tanker Etelka, from the Petroleum Port in Rijeka to the Worldnaval History</i>	
Mladen Proštenik	105
O jedrenjaku “Miroslav” i prijevozu nafte u Rafineriju nafte Rijeka / <i>About Sailboat “Miroslav” and the Shipping of Oil into Oil Refinery Rijeka</i>	
Jasna Rotim Malvić	113
Hotel za emigrante u Rijeci / <i>Emigrants Hotel in Rijeka</i>	
Željko Arbanas, Aleksandra Deluka Tibljaš, Sanja Lučić	123
Analize složenih potpornih konstrukcija na Lujzinskoj cesti / <i>Analyses of Complex Retaining Structures on the Louisiana</i>	
Theodor de Canziani Jakšić	133
“Mažuranići, Brlići, Ružići – graditelji prometnica” / <i>“The Mažuranić, Brlić and Ružić – Families as Road Builders”</i>	
József Soltész	141
The History of the Budapest – Rijeka Railway Line and its Locomotives between 1873–1919 / <i>Povijest željezničke linije Budimpešta – Rijeka i njezinih lokomotiva od 1873. do 1919.</i>	

Tadej Brate	155
The History of Technic and Technology of the Rijeka and Sušak Railway System / <i>Povijest tehnike i tehnologije željezničkog sustava Rijeke i Sušaka</i>	
Nana Palinić	171
Željeznička baština Rijeke / <i>Rijeka's Railway Heritage</i>	
Stanko Piplović	187
Uspostava zračnih veza s hrvatskim primorjem tridesetih godina 20. stoljeća / <i>Introducing Air Transport between Prague and the Adriatic Seaside in 1936</i>	
Stanislav Južnič	201
Valvasor for Rijeka / <i>Valvasor u Rijeci</i>	
Guido Zucconi	213
The Making of the New Waterfront in a Cosmopolitan City (1873–1914) / <i>Stvaranje nove obale u kozmopolitskom gradu (1873.–1914.)</i>	
Julija Lozzi Barković	227
Građevine povijesno-prometnog značenja u Sušaku – važnome prometnom raskrižju u razdoblju između dvaju ratova / <i>Buildings of Historical and Traffic Importance in Sušak, an Important Traffic Intersection in the Period between the Two Wars</i>	
Ljiljana Šepić	239
Željeznica kao generator razvoja industrijskih zona u Zagrebu / <i>Railway as a Generator of Industrial Zones Development in Zagreb</i>	
Biserka Dumbović Bilušić	249
Valorizacija i mogućnosti urbane transformacije povijesnog industrijskog krajolika željeznice u Zagrebu / <i>Urban Redevelopment of the Railway's Industrial Landscape in Zagreb</i>	
Snežana Milešević, Milan Vučinić	263
Sombor – historijsko željezničko raskršće Europe i centar industrijskog naslijeđa / <i>Sombor: Europe's Historical Railway Junction and the Centre of Industrial Heritage</i>	
Andris Biedrins, Leonids Lakmundus	273
Industrial Heritage in the Area of Riga Seaport / <i>Industrijska baština u luci grada Rige</i>	
Miloš Matěj	285
Preserving and Restoring Cultural Heritage Sites of the Northern Ferdinand Railway / <i>Očuvanje i obnavljanje lokacija kulturne baštine Sjeverne Ferdinandove željeznice</i>	
Nikolina Radić Štivić	301
Nove namjene postojećih građevina unutar kompleksa bivše tvornice "Rikard Benčić" u Rijeci / <i>New Purposes of the Existing Buildings within the Complex of ex "Rikard Benčić" Factory in Rijeka</i>	

Krešimir Galović	317
<i>Stari prostori – nove dimenzije / Old Spaces – New Dimensions</i>	
Goran Arčabić	331
<i>Zagrebačka industrijska baština: stanje i perspektive / Zagreb's Industrial Heritage: Its Condition And Perspectives</i>	
Snješka Knežević	337
<i>Industrijska i vojna arhitektura 19. stoljeća: sličnosti – pitanja zaštite / Industrial and Military Architecture of the 19th Century: Similarities – Questions of Protection</i>	
Sanja Lončar-Vicković	345
<i>Mogućnosti revitalizacije industrijskog naslijeđa arhitekture moderne u Osijeku / Industrial Architecture in Osijek from 1918 to 1945 – Renewal Options</i>	
Tamara Rogić	361
<i>Što zaštićujemo: definiranje kriterija izbora za zaštitu na primjeru duhanske industrije u Hrvatskoj / What are we Protecting: Defining the Selection Criteria for Protection on the Example of the Tobacco Industry in Croatia</i>	
Bay Stevens	383
<i>Selling the Story of Industrial Heritage; Marketing Rijeka's Industrial Sites for Re Use / Kako prodati priču o industrijskom naslijeđu; marketing riječkih industrijskih lokacija za "ponovno korištenje"</i>	
Daniela Angelina Jelinčić	397
<i>Tvornica kulturnog turizma / Cultural Tourism Factory</i>	
Aleksandra Trifković	411
<i>Primjena online marketinga u promociji industrijskog naslijeđa na teritoriju Vojvodine / Online Marketing Applied in Promotion of a Industrial Heritage in Vojvodina</i>	
Stanislaw Januszewski	419
<i>Technical Heritage of Solovki Islands: Research for the Protection Strategy / Tehnička baština otočja Solovki: Istraživanje za strategiju zaštite</i>	
Antonio Monte, Luigi Marinò, Pietro Sampietro, Alberto De Marco	431
<i>Recovery and Preservation of the Industrial Plant "Scoppetta" in Pulsano (Taranto), Apulia – Italy. From a Former Flouring Mill to a Museum and Documentation Centre on the Milling Industry in Southern Italy. / Obnavljanje i zaštita industrijskog pogona "Scoppetta" u Pulsanu (Taranto), u Apuliji, Italija. Od nekadašnjeg mlina do Muzeja i Dokumentacijskog centra mlinarske industrije južne Italije</i>	
Adriana Di Leo	433
<i>The Historical Patrimony of Water-Mills: an International Filing and Classification / Povijesna baština vodenica: međunarodno evidentiranje i klasifikacija</i>	

Piotr Gerber	439
Coating Materials and Strategies for the Preservation of Iron/Steel Industrial Cultural Heritage / <i>Materijali za premaz i postupci za očuvanje željezne ili čelične industrijske kulturne baštine</i>	
Agnieszka Wlostowska	441
Ruhr Region Industry Heritage Protection as Nature and Humane Renovation / <i>Zaštita industrijske baštine regije Ruhr kao obnova prirode i čovjeka</i>	
Tomasz Dabrowski	445
My meetings with European Museums of Technology / <i>Moji susreti s europskim tehničkim muzejima</i>	
Claudia Reck, Axel Böcker	447
Restoring Large Concrete Storage Buildings at The World Heritage Site Völklingen Ironworks / <i>Obnova velikih betonskih skladišta na mjestu željezara Svjetske baštine u Völklingenu</i>	
Francesco Calzolaio	459
Cathedrals of the Sea / <i>Katedrale mora</i>	
David Williams	471
The Lower Swansea Valley – A Post-Industrial Phoenix / <i>Donja dolina Swansea: postindustrijski feniks</i>	
Erwin Schatz	475
Rijeka and the Austro-Hungarian Navy / <i>Rijeka i austrougarska mornarica</i>	
Nataša Zrilić, Davor Širola	493
Stvaranje marke torpeda / <i>Creating the Torpedo Brand</i>	
Steven A. Walton	515
We'll do it our Way: The Early Years of the U.S. Naval Torpedo Station, Newport, Rhode Island / <i>Učinit ćemo to po svome: Rane godine američke pomorske torpedne stanice u Newportu, na Rhode Islandu</i>	
Miljenko Smokvina	535
Isporuke riječkih torpeda Japanu / <i>Deliveries of Rijeka's Torpedoes to Japan</i>	
Mirko Rupert	561
Podmornička torpedna cijev 53 cm / <i>Submarine Torpedo Tube</i>	
Adriana Bjelanović, Martin Brnelić, Nikola Cvitan, Daniela Ferencić, Davor Grandić, Milan Gredelji, Vedran Jagodnik, Gordan Jelenić, Alen Karlović, Martina Komparić, Daniel Kovačević, Nino Krvavica, Nikola Lustig, Ivan Marović, Ino Matković, Dragan Ribarić, Marina Stipetić, Paulo Šćulac, Ivana Štimac, Petar Topić, Miran Tuhtan, Dean Vukušić	587
Ispitivanje konstrukcije lansirne stanice torpeda u Rijeci i analiza mogućnosti njezine sanacije i prenamjene / <i>Inspection of the Torpedo Launch Pad Structure in Rijeka and Analysis of the Possibilities of its Repair and Conversion</i>	

Daniel Kovačević, Martin Brnelić, Nikola Lustig, Davor Grandić, Adriana Bjelanović	591
Konstrukcija bivše lansirne stanice za torpeda u Rijeci – postupci procjene oštećenosti / <i>Ex Torpedo Launch Pad Structure in Rijeka – Damage Estimation Procedure</i>	
Helmut W. Malnig	613
Naval Propulsor Systems Originated in Austria-Hungary 1827–1927 / <i>Pomorski propulzivni sustavi izumljeni u Austro-Ugarskoj 1827.–1927.</i>	
Erwin F. Sieche, Nikolaus Sifferlinger	633
Naval Shipbuilding at Ganz-Danubius in Rijeka from 1905 till 1918 – Cruiser “Helgoland” as an Example of Excellence / <i>Gradnja brodova u “Ganz-Danubiusu” u Rijeci od 1905. do 1918. – Krstarica “Helgoland” kao primjer najviše kvalitete</i>	
Mihály Krámlí	655
Naval Shipbuilding in the Danubius Shipyard in Rijeka 1906 – 1915 / <i>Gradnja ratnih brodova u riječkom brodogradilištu “Danubius” od 1906. do 1914.</i>	
Achille Rastelli	673
The Cantieri Navale del Quarnaro 1920 – 1945 / <i>Cantieri Navali del Quarnaro 1920.–1945.</i>	
Zvonimir Freivogel	697
Austro-ugarske podmornice građene u Rijeci / <i>Austro-Hungarian Submarines built at Fiume</i>	
Stanislaw Januszewski	719
Stefan Drzewiecki – a Pioneer of Submarine Navigation / <i>Stefan Drzewiecki – pionir podmorske navigacije</i>	
Dinko Zorović	741
Još jedan osvrt na povijesna lučka skladišta / <i>Another Text About Historic Port Warehouses</i>	
Zoran Kirchhoffer	751
Restauracija zrakoplova Fizir FNH / <i>Restoration of Fizir FNH Aircraft</i>	
Petar Topić, Paulo Ščulac, Nino Krvavica, Daniela Ferenčić, Martina Komparić, Miran Tuhtan, Adriana Bjelanović, Davor Grandić, Gordan Jelenić	753
Modeliranje postojećeg stanja konstrukcije bivše lansirne stanice torpeda u Rijeci / <i>Modelling Current State of Ex Torpedo Launch Pad Structure in Rijeka</i>	
Viktor Ambruš	757
Tvornica kože (Kožara) u Osijeku / <i>The Leather Factory in Osijek</i>	
Ines Ambruš	761
“Union” paromlin u Osijeku / <i>The Steam-Powered Flour Mill Union in Osijek</i>	

Sanja Maljković, Selena Junačkov	765
Vizualni aspekti industrijske arhitekture Beograda – komparativna analiza mogućnosti adaptacije objekata za nove namjene / <i>Visual Aspects of Industrial Architecture in Belgrade – A Comparative Analysis of Possible Conversions of Structures</i>	
Dragana Lucija Ratković, Karla Bačić-Jelinčić	775
Seminar: “Zaštita industrijske baštine putem prenamjene u kulturno-turističke proizvode” / <i>Seminar: “Protection Of Industrial Heritage By Conversion Into Cultural – Tourist Products”</i>	
FOTOGRAFSKA PRIČA 2007. / <i>PHOTO STORY 2007</i>	779

PREDGOVOR

Rijeka se s III. međunarodnom konferencijom o industrijskoj baštini konačno našla na svjetskoj karti gradova koji razmišljaju o svojem industrijskom podrijetlu. U posljednjih nekoliko godina pojam industrijske baštine ušao je u uho građana Rijeka, i mediji su ga prihvatili pa je pojam “industrijske kulture”, nekoć nezamisliv, danas uobičajena tema novinskih tekstova i radijskih i televizijskih emisija. I oni koji odlučuju, procijenili su da je pojam “očuvanja naše industrijske baštine” vrijedan spominjanja pa se danas, gotovo uvijek kada se govori o identitetu Rijeke, o njezinoj prošlosti i budućnosti, spominje i njezina industrijska baština.

Vjerujemo kako riječka nastojanja da se održi kontinuitet konferencija o industrijskoj baštini, daju i rezultate. Možda već možemo ustvrditi da naši napori nisu uzaludni i da vode k tome da se naša baština sačuva i na neki način prenese budućim generacijama. Pa ako zasad u nas i nema nekih osobito vidljivih rezultata u očuvanju materijalnih tragova industrijske baštine, uostalom njezino vrednovanje, čuvanje i prenamjena prilično je složen i skup zadatak, možemo reći da riječke konferencije nastoje pomoći da ne nestane sve ono što je stvarano tijekom riječke industrijske povijesti.

Motom III. riječke konferencije: *Rijeka – povijesno prometno raskršće Mediterana i Europe*, a to je na crti dosadašnjih osmišljavanja konferencija, željelo se privući referente s temama koje se bave jednom od najvažnijih povijesnih i, dakako, suvremenih funkcija grada – prometnom. Druga grupa tema dala je mogućnost autorima da izlože svoja razmišljanja i rezultate svojih istraživanja i s drugih područja industrijske baštine te da o tome predstave neke opće i teoretske teme.

Da smo na dobrom tragu potvrđuje zanimanje za riječke međunarodne konferencije. Na III. konferencije izložen je rekordan broj radova (53) i postera (7). Konferencija je doista postala internacionalna, u Rijeku su došli gotovo svi najznačajniji autori iz Hrvatske da nešto kažu o industrijskoj baštini, da se druže, izmjenjuju iskustva, da slušaju i govore. U Rijeci su bili i tu održali predavanja članovi međunarodnih organizacija kao što je UNESCO te eminentni svjetski stručnjaci iz Austrije, Engleske, Češke, Nizozemske, Italije, Latvije, Mađarske, Njemačke, Poljske, Sjedinjenih Američkih Država, Slovenije, Srbije. Njihova izlaganja objavljena su u ovom Zborniku radova.

Riječki Zbornici radova polako postaju jedna od važnijih publikacija na hrvatskome znanstvenom području očuvanja baštine pa te knjige služe kao nastavnička

i studentska literatura, što dakako veseli urednika ove publikacije, a što je ponajprije zasluga autora tekstova koji nisu štedjeli napora da u Rijeci izlože zanimljive i značajne teme.

I ova je konferencija organizirana u suradnji s Gradom Rijeka, a održavala se u gradskoj Vijećnici. Zanimanje publike bilo je tako veliko da su prostrana aula i galerije Vijećnice bile gotovo stalno ispunjene. Uz Grad Rijeku, u podršku konferenciji i izdavanju ovog Zbornika dali su i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Primorsko-goranska županija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora u Rijeci, Turistička zajednica u Rijeci i Austrijski kulturni forum u Zagrebu.

Riječka konferencija bila je popraćena još dvjema manifestacijama. Prva je prethodila konferenciji; dan uoči početka konferencije organiziran je inicijativni sastanak za osnivanje Hrvatske udruge za očuvanje industrijske baštine. Sastanku je prisustvovalo dvadesetak sudionika konferencije iz Osijeka, Rijeke i Zagreba, stručnjaka s područja očuvanja baštine. Zaključilo se da na području Hrvatske treba organizirati krovnu organizaciju koja bi objedinjavala aktivnosti očuvanja hrvatske industrijske baštine i bila službena veza s drugim međunarodnim organizacijama na tom području. Vrijeme će pokazati koliko će ta inicijativa zaživjeti tako da riječka udruga *Pro torpedo* ne ostane i dalje jedina organizirana udruga u Hrvatskoj koja skrbi o industrijskoj baštini.

Konferencija je svoj rad završila okruglim stolom o sadašnjem trenutku Hrvatske i Rijeke u pogledu mogućnosti i načina valorizacije industrijske baštine. Okrugli stol bio je vrlo posjećen, potaknuo je zanimljivu raspravu o mjestu industrijske baštine u sklopu cjelokupnog sustava očuvanja kulturne baštine Hrvatske. Brojni sudionici, prisutni na svim dosadašnjim riječkim konferencijama, potvrda su da zanimanje za očuvanje industrijske baštine postoji i u nas i u svijetu, da su napori usmjereni na skrb o njoj dugotrajni te da za “put od tisuću milja” treba imati snage učiniti prvi korak.

Miljenko Smokvina, dipl. oec.
predsjednik Organizacijskog odbora i urednik Zbornika
predsjednik udruge *Pro torpedo* Rijeka